

# Hoeveel letters moeten kinderen aan het eind van groep 2 kunnen herkennen en benoemen? Luc Koning

Aan het eind van groep 2 is niet eenduidig vastgesteld hoeveel letters kleuters moeten beheersen; er bestaan twee duidelijk verschillende benaderingen. De ene benadering stuurt op een concreet minimum aantal letters, de andere op rijke taal- en spelervaringen, waarbij letterkennis een bijproduct is en niet het primaire doel

## Inleiding

De discussie over letterkennis in groep 2 wordt vaak versmald tot een cijfervraag: “Hoeveel letters moet een kind kennen?”. In protocollen en leerlijnen worden aantallen genoemd als 17 letters (Protocol Dyslexie), 22 of 38 letters (Klank&WoordKr8) en soms zelfs het hele alfabet (Kennisrotonde, 2024). Deze kwantificering zegt echter weinig over de kwaliteit van het leren: de manier waarop kinderen letters, klanken, woorden en teksten beleven en gebruiken. Letterkennis is een middel om woorden te leren lezen, geen doel op zichzelf. Zomaar losse letters oefenen, los van het direct ook lezen van woorden, is daarom didactisch en pedagogisch discutabel.

Cruciaal is dat de keuze voor veel of weinig formele letterinstructie in groep 2 niet gemaakt wordt omdat het effect overtuigend en duurzaam is aangetoond, maar omdat men een bepaalde visie heeft op de aard van kleuteronderwijs. Gaat het om “groep-3-voorbereiding”, of om een eigen ontwikkelingsfase met spel, taal en brede ontwikkeling als kern? In die spanning staan de twee benaderingen die hieronder worden geschetst. (Goorhuis-Brouwer, 2011; Geletterdheid en schoolsucces, 2017).

## Benadering 1: zoveel mogelijk letters in groep 2

### Opzet en argumenten

Voorstanders van een leerlijngerichte benadering

beplemen dat kleuters in groep 2 al een substantieel aantal letters paraat moeten hebben om in groep 3 vlot met technisch lezen te kunnen starten (Kennisrotonde, 2024; OnlineKlas, 2019]. In het Protocol leesproblemen en dyslexie wordt vaak genoemd dat kinderen aan het eind van groep 2 minimaal rond de 17 letters moeten herkennen en kunnen koppelen aan klanken, terwijl andere materialen pleiten voor 22 letters of zelfs het volledige alfabet (Kennisrotonde, 2024). De redenering is dat vroeg starten met expliciete letter-klankkoppeling de kans op leesproblemen verkleint, en dat kinderen met risico op dyslexie profiteren van extra, vroegtijdige oefening, in lijn met bevindingen uit internationale literatuur (National Reading Panel, 2000).

Deze benadering krijgt concreet vorm in programma's voor groep 1-2 die expliciet letters en klanken aanbieden, zoals Klank&WoordKr8, mappen met fonologisch en fonemisch bewustzijn en methodes als LetterRijk (RID Taal Rekenen, z.d.; Geletterdheid en schoolsucces, 2017). In dergelijke materialen worden vaak 40-45 klank-tekenkoppelingen geïntroduceerd, met systematische oefening in letterherkenning, analyse en synthese, soms in hoog tempo om maximale “voorraad” aan letterkennis op te bouwen vóór groep 3 (Kennisrotonde, 2024).

Het is belangrijk om te onderstrepen dat deze keuze in hoge mate normatief is: men vertrekt vanuit de wens om groep 2 te zien als voorbereiding op formeel leesonderwijs in groep 3 en vertaalt die wens naar ambitieuze letterdoelen, meer

dan dat men zich baseert op overtuigend lange-termijnbewijs voor een groot effect op leesontwikkeling. (Gerritsen et al., 2024; Suggate, 2013).

### Kritiek op benadering 1: tijd, ontwikkelingsfase en effect

Orthopedagoog en spraak-taalpatholoog Sieneke Goorhuis-Brouwer wijst al jaren op de keerzijde van intensief, gestructureerd letteronderwijs in de kleutertijd: het slokt veel onderwijstijd op die anders besteed zou kunnen worden aan spel, rijke taalinteractie en brede ontwikkeling (Goorhuis-Brouwer, 2011; Rozet, z.d.). Zij benadrukt dat veel van wat in groep 2 met losse letters wordt geoefend, in groep 3 opnieuw aan de orde komt, maar dan gekoppeld aan het eigenlijke leren lezen, waardoor een deel van de inspanning dubbel wordt uitgevoerd (Goorhuis-Brouwer, 2011). Vanuit een ontwikkelingspsychologisch perspectief stelt zij dat veel kleuters nog niet toe zijn aan schoolse, formele instructie met symbolen als letters en beter leren in betekenisvolle, speelse contexten.

Het effectonderzoek naar KlankKr8 illustreert die spanning (Gerritsen et al., 2024). In dit onderzoek blijkt dat kinderen die met KlankKr8 hebben gewerkt aan het eind van groep 2 wel meer letterkennis hebben dan kinderen in de controlegroep, maar dat er in groep 3 geen significante verschillen zijn in technisch lezen, spelling-taalverzorging en rekenen-wiskunde, gemeten met onder meer Cito-toetsen (Gerritsen et al., 2024). De interventie is dus effectief voor vroege letterkennis, maar levert in deze studie geen aantoonbaar voordeel op kernvaardigheden in groep 3.

Dat betekent dat het intensief aanleren van letters in groep 2 niet kan worden gelegitimeerd met een stevig langetermijn-effect op lezen en spelling, maar vooral steunt op de overtuiging

dat “meer en eerder” beter zou zijn. De keuze voor deze benadering is daarmee primair een uitdrukking van een visie op kleuteronderwijs als voorbereidend leerjaar, en niet het directe gevolg van robuuste empirische winst in groep 3 en verder (Suggate, 2013; National Reading Panel, 2000).

Het KlankKr8-startprogramma (de serious game KlankKr8) is bijvoorbeeld ontwikkeld om kinderen in groep 2 op aansprekende wijze kennis te laten maken met 38 letters en klanken (RID Taal Rekenen, z.d.). Uitgeverij Boom positioneert KlankKr8 als “wetenschappelijk onderbouwd” en “evidence-informed”, wat opgaat voor het effect op letterkennis, maar niet voor aantoonbare meeropbrengst op leesvaardigheid in groep 3 (Gerritsen et al., 2024; RID Taal Rekenen, z.d.).

In de onderstaande tabel is te zien dat de KlankKr8-kinderen (zie **Exp.**) niet beter lezen dan de Controlegroep (**Contr.**). De prestaties zijn zelfs wat zwakker

Tegelijkertijd pleiten sommige voorstanders voor het in hoog tempo aanleren van letters met kleuters, terwijl juist zorgen bestaan dat dit voorbijgaat aan individuele ontwikkelingsverschillen en de noodzaak van spel, herhaling en rust (Goorhuis-Brouwer, 2011; Geletterdheid en schoolsucces, 2017). Kies voor het stampen met kleuters of voor het samen ontdekken.

### Benadering 2: thematisch, informeel en taalrijk kleuteronderwijs

#### Visie: kleuters zijn geen ‘groep-3-leerlingen in wording’

De tweede benadering vertrekt vanuit het uitgangspunt dat kleuters kinderen zijn in een eigen ontwikkelingsfase, met een eigen manier van le-

Tabel 4.10 Descriptieve statistieken LVS-toetsen in groep 3

	Januari-Februari			Mei-Juni		
	Overall	Exp.	Contr.	Overall	Exp.	Contr.
	<b>Technisch lezen (Drie-Minuten-Toets)</b>					
Gemiddelde	15.56	15.07	16.03	29.79	29.33	30.14
Standaarddeviatie	12.04	11.28	12.72	17.36	17.22	17.47
Aantal leerlingen	792	386	406	726	318	408
Aantal scholen	48	23	25	49	21	28

ren. Goorhuis-Brouwer formuleert dit in de stelling dat peuters en kleuters geen “leerlingen” zijn in de klassieke zin van het woord: hun leren verloopt via spel, beweging, sociale interactie en betekenisvolle ervaringen (Goorhuis-Brouwer, 2011).

In deze visie is kleuteronderwijs niet in de eerste plaats voorbereidend leesonderwijs, maar onderwijs dat brede ontwikkeling, welbevinden en rijke taal centraal stelt.

Letterkennis wordt in deze benadering niet genegeerd, maar ingebed in betekenisvolle contexten: kinderen ontmoeten letters in thema’s (“de letter van je naam”, “de letter van de dokter”, “letters op verkeersborden”), in de lees- en schrijfhoek, in spel en in rijke taalactiviteiten (Geletterdheid en schoolsucces, 2017). Het uitgangspunt is hier expliciet normatief: men kiest ervoor de eigenheid van de kleuterfase zwaar te laten wegen, ook als dat betekent dat bepaalde letterdoelen later systematisch worden opgepakt.

### **Inhoud: wat staat wél centraal?**

In een thematisch en ontwikkelingsgericht kleuterprogramma ligt de nadruk op:

-mondelling taalvaardigheid: kinderen veel laten vertellen, redeneren, vragen stellen en gesprekken voeren

-luistervaardigheid: luisteren naar verhalen, voorlezen, versjes, liedjes en het kunnen volgen van instructies en dialogen

-woordenschat en begripsopbouw: nieuwe woorden koppelen aan concrete ervaringen (spelen, bewegen, ontdekken)

-fonologisch bewustzijn: rijmen, klappen van lettergrepen, begin- en eindklanken herkennen, eenvoudige synthese- en analyseactiviteiten

-sociaal taalgebruik: taal inzetten in rollenspel, gezamenlijke projecten en alledaagse interacties  
interesse in geschreven taal: letters en woorden opmerken in de omgeving, de eigen naam (leren) schrijven, verkennend bezig zijn in de schrijfhoek (Geletterdheid en schoolsucces, 2017; Kennisronde, 2024).

Letterkennis ontstaat op deze manier geleidelijk en informeel. Leraren kunnen de groei zichtbaar maken in portfolio’s of kindmappen: welke letters heeft het kind herkend, geschreven of

“ontdekt” binnen de thema’s? Het doel is verkennen en enthousiasmeren, niet het halen van een uniform einddoel in aantallen letters.

### **Kritiek op ‘groep-2-als-voorbereidend-groep-3’**

Vanuit deze ontwikkelingsgerichte benadering wordt kritisch gekeken naar de toename van pakketten die groep 2 vooral zien als “voorbereidend onderwijs voor groep 3”. Programma’s als Klank&WoordKr8, gespecialiseerde mappen fonologisch/fonemisch bewustzijn en methodes als LetterRijk verschuiven de grens van formeel leesonderwijs steeds verder naar beneden, met het risico dat spel, creativiteit en kindgestuurd leren onder druk komen te staan (Geletterdheid en schoolsucces, 2017; Koning, 2024).

Voorstanders van ontwikkelingsgericht kleuteronderwijs bepleiten dat rijke taal- en spelervaringen, gecombineerd met informeel en betekenisvol omgaan met letters en klanken, een stevig fundament leggen voor later lezen, zonder dat kleuters al vroeg het gevoel krijgen “echte leerlingen” te moeten zijn (Goorhuis-Brouwer, 2011; Rozet, z.d.). De keuze voor deze benadering is nadrukkelijk een keuze voor een bepaald mens- en kindbeeld, en niet het gevolg van bewijs dat “niet oefenen met letters” superieur zou zijn; op de lange termijn blijken vroege en late starters elkaar namelijk te kunnen inhalen (Suggate, 2013).

## **Hoeveel letters eind groep 2?**

De vraag “hoeveel letters moeten kleuters eind groep 2 beheersen?” is daarmee niet alleen didactisch, maar vooral pedagogisch en ontwikkelingspsychologisch van aard. Een antwoord in de vorm van één getal doet geen recht aan:

-de grote ontwikkelingsverschillen binnen kleutergroepen

-de verschillende functies van kleuteronderwijs (brede ontwikkeling versus voorbereiding op toetsbare leesvaardigheid)

-de spanning tussen tijdrovend, expliciet aanleren in groep 2 en herhaald, betekenisvol aanbieden in groep 3

-de vraag of vroege winst op letterkennis daadwerkelijk leidt tot duurzame winst in technisch

lezen en leesbegrip (Kennisrotonde, 2024; Gerritsen et al., 2024).

De Kennisrotonde wijst erop dat kinderen profiteren van expliciete aandacht voor klanken en letter-klank koppelingen, vooral zij die risico lopen op leesproblemen, maar dat dit niet automatisch betekent dat alle kleuters een vast aantal letters moeten beheersen vóór de overgang naar groep 3 (Kennisrotonde, 2024). Suggate laat in een Nieuw-Zeelandse longitudinale studie zien dat kinderen die pas rond 6,5 jaar met formeel leesonderwijs beginnen (Waldorf-setting) op 11-jarige leeftijd de vroegstarters hebben ingehaald en zelfs een licht voordeel laten zien in leesbegrip; vergelijkbare patronen worden gezien in een tweede steekproef (Suggate, 2013). Op basis van PISA-data uit 54 landen concludeert hij dat vroeger beginnen met formeel leesonderwijs op de lange termijn geen aantoonbaar voordeel oplevert in leesvaardigheid (Suggate, 2013).

***Voor de Nederlandse context is geen onderzoek bekend waarin kinderen in groep 2 alle letters systematisch aangeleerd krijgen en waarin vervolgens wordt aangetoond dat deze groep in groep 3 en verder structureel beter leest dan vergelijkbare groepen zonder dergelijke intensieve letterinstructie (Gerritsen et al., 2024). In het KlankKr8-onderzoek worden wel positieve effecten op letterkennis in groep 2 gevonden, maar niet op lezen, spelling en rekenen in groep 3. Dat ondersteunt niet de stelling dat het systematisch aanleren van grote hoeveelheden letters in groep 2 een bewezen effectieve investering is in de latere leesvaardigheid (Gerritsen et al., 2024).***

#### **Voor welke kinderen extra voorbereiden?**

Binnen een ontwikkelingsgerichte visie kan het voor een beperkte groep kinderen zinvol zijn om in groep 2 gericht te oefenen met letters en klanken. Dit betreft vooral kinderen met een verlengde kleuterperiode die aan het eind van groep 2 nog een duidelijke achterstand laten zien, ondanks een rijk, taal- en spelgericht aanbod. Voor deze kinderen kan een voorschotbenadering helpen, mits:

-De leerinhouden aansluiten bij het thema dat in de groep centraal staat, zodat de oefening betekenisvol blijft. Veel kant-en-klarepakketten brengen eigen thema's mee of werken als los oefenprogramma,

wat juist afstand kan creëren tot de dagelijkse klaspraktijk.

-De woorden en letter-klankcombinaties worden gekozen die in de eerste tien weken van de leesmethode van groep 3 centraal staan, om de overgang naar groep 3 te vergemakkelijken.

-De leerkracht vooral gebruikmaakt van werkvormen uit bestaande programma's, maar de inhoud zelf selecteert binnen de eigen thematische context; dure pakketten zijn dan didactisch niet noodzakelijk.

Ook hier is de kern dat de keuze normatief is: men kiest ervoor gerichte ondersteuning te bieden aan risicoleerlingen, terwijl men voor de hele groep vasthoudt aan een kleuteronderwijs dat spel, taal en brede ontwikkeling centraal stelt.

### **Slot: een genuanceerd standpunt**

Samenvattend kan worden gesteld dat er geen robuust Nederlands bewijs is dat intensief aanleren van grote aantallen letters in groep 2 leidt tot betere leesvaardigheid in groep 3 en daarna (Gerritsen et al., 2024). Internationaal onderzoek laat zien dat vroege starters op de lange termijn niet aantoonbaar en overtuigend beter lezen dan kinderen die later met formeel leesonderwijs beginnen (Suggate, 2013; National Reading Panel, 2000). De keuze om in groep 2 veel of juist beperkt formele letterinstructie te geven, is daarom in de eerste plaats een keuze voor een bepaald beeld van kleuteronderwijs: óf als voorbereidend leerjaar op groep 3, óf als eigen ontwikkelingsfase waarin spel, rijke taal en thematisch werken centraal staan.

Een genuanceerd standpunt is dan om het onderwijs in groep 1–2 primair te richten op rijke taalontwikkeling, spel en thematisch werken, letters en klanken betekenisvol te integreren, risicoleerlingen zorgvuldig te volgen en waar nodig gericht te ondersteunen met passende oefenvormen. Niet het aantal letters als einddoel, maar de kwaliteit van de taal- en leeromgeving voor jonge kinderen vormt dan het uitgangspunt van handelen. (Goorhuis-Brouwer, 2011; Kennisrotonde, 2024, Koning, 2026).

### **Verder lezen**

- Gerritsen, S., Vleeskens, M., De Geus, W., Luyten, H., Rekers-Mombarg, L., & De Bree, E. (2024).

*Onderzoek naar de effectiviteit van KlankKr8* (Eindrapportage). Oberon; Universiteit Twente; Universiteit van Amsterdam. <https://www.oberon.eu/media/billthvy/rapport-onderzoek-naar-de-effectiviteit-van-klankkr8.pdf>

- Goorhuis-Brouwer, S. M. (2011). *Peuters en kleuters zijn geen leerlingen*. SWP.
- Kennisrotonde. (2024). *Letters leren in groep 2 en effect op lezen*. <https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/letters-leren-in-groep-2-en-effect-op-lezen>
- Koning, L. (2024). Diverse artikelen over het verschoolsen van groep 1/2-onderwijs en voorbereidend leesonderwijs in groep 2 [LinkedIn-posts]. LinkedIn. Voorbeeld-URL: <https://www.linkedin.com/posts/pravooluckoning lees-hier-meer-httpslnkdinee57mdv-activity-7441770892482756608-3irp>
- National Reading Panel. (2000). *Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction* (NIH Publication No. 00-4769).
- RID Taal Rekenen. (z.d.). *Klank&WoordKr8: Voorbereidend leesonderwijs in groep 2, 3 en 4* [Lesmateriaal]. Boom uitgevers. <https://www.boom.nl/primair-onderwijs/lesmateriaal/klank-woordkr8>
- Rozet. (z.d.). *Peuters en kleuters zijn geen leerlingen – S. M. Goorhuis-Brouwer* [Webpagina]. <https://rozet.nl/catalogus/1925417/>
- Suggate, P. (2013). Does early reading instruction help reading in the long-term? A review of empirical evidence. *RoSE: Research on Steiner Education*, 4(1), 123–131. <https://www.rosejournal.com/index.php/rose/article/download/143/162>
- Verschillende auteurs. (2017, maart). (Letter) rijk kleuteronderwijs. In *Geletterdheid en schoolsucces* [Blog]. <http://geletterdheidenschoolsucces.blogspot.com/2017/03/letterrijk-kleuteronderwijs.html>
- OnlineKlas. (2019, 25 november). *Letters aanleren in groep 2: Een goede voorbereiding op het aanvankelijk lezen!* <https://www.onlineklas.info/single-post/2019/11/26/belang-van-letters-leren-in-groep-2>